

GDK: 973:8(4)(497.12)

Uveljavljanje in delovanje novega nacionalnega sistema tehnične regulative ter priprava standardov za gozdne lesne proizvode v luči mednarodne standardizacije

The Establishing and Functioning of the New National System of Technical Regulations as well as the Preparation of Standards for Forest Timber Products in the Aspect of International Standardization

Lojze ŽGAJNAR*

izvleček

Žgajnar, L.: Uveljavljanje in delovanje novega nacionalnega sistema tehnične regulative ter priprava standardov za gozdne lesne proizvode v luči mednarodne standardizacije. Gozdarski vestnik, št. 4/1994. V slovenščini, cit. lit. 9.

Z osamosvojitvijo je Slovenija prevzela tudi vse pristojnosti za vzpostavitev sistema standardizacije in izdelave standardov, ki bodo nadomestili dosedanje JUS. Neobveznost, dinamičnost in prilagodljivost tehničnemu razvoju ter združljivost z mednarodnimi standardi so pomembna izhodišča nove nacionalne standardizacije.

Prispevek obravnava vzpostavljajanje in delovanje novega slovenskega sistema standardizacije. Za primerjavo sta na kratko prikazana tudi organizacija in delovanje evropskega in mednarodnega sistema. Pojasnjeni so nekateri pojmi in kratice s tega področja, s katerimi se pogosto srečujemo v medijih. Posebna pozornost je namenjena organizaciji, problematiki in stanju pri izdelavi novih nacionalnih standardov za gozdne lesne proizvode.

Ključne besede: sistem standardizacije, slovenski standardi (SLS), evropski standardi (CEN/CENELEC), mednarodni standardi (ISO/IEC), standardi za gozdne lesne proizvode

ZAKONSKE PODLAGE ZA VZPOSTAVITEV SISTEMA STANDARDIZACIJE

LEGAL BASES FOR THE ESTABLISHING OF STANDARDIZATION SYSTEM

Oblikovanje in vzpostavitev institucionalnega sistema tehnične regulative, to je

* L. Ž., dipl. inž. gozd., Gozdarski inštitut Slovenije, 61000 Ljubljana, Večna pot 2, SLO

Synopsis

Žgajnar, L.: The Establishing and Functioning of the New National System of Technical Regulations as well as the Preparation of Standards for Forest Timber Products in the Aspect of International Standardization. Gozdarski vestnik, No. 4/1994. In Slovene, lit. quot. 9.

With independence, Slovenia also became competent for the establishing of a standardization system and the elaboration of standards which are to replace the present JUS standards. Optionality, dynamics and adaptability of technical development and its compatibility with international standards represent important criteria of the new standardization.

The article talks about the establishing and functioning of the new Slovenian standardization system. For the sake of comparison, a brief presentation of the organization and functioning of the European and international system is given. There are also some explanations of notions and abbreviations concerning this field one often comes across in media. Special attention has been paid to organization, problems and the situation in the setting of new national standards for forest timber products.

Key words: standardization system, Slovenian standards (SLS), European standards (CEN/CENELEC), international standards (ISO/IEC), forest timber product standards.

standardizacije, meroslovja, tehničnih predpisov ter kakovosti proizvodnje, je integralni del državotvornega procesa. Poznavanje stanja zakonodaje, organizacije ter pristojnosti na področju standardizacije in meroslovja pa je v sedanjih spremenjenih razmerah, še posebno v razmerah prostega tržnega gospodarstva, ključnega pomena tudi za gozdarsko stroko. Problematika, ki jo pogojujejo nedoslednosti in samovolja

na tam področju, nam je vsem dobro poznana iz nedavne preteklosti, saj posledice občutimo še danes.

Najprej si na kratko oglejmo kronološki potek in pravne podlage pri oblikovanju novega sistema nacionalne standardizacije v Sloveniji nasploh, nato pa še stanje, organiziranost in dejavnosti pri oblikovanju novih standardov za gozdne lesne proizvode.

Kot integralni del državotvornega sistema je bil začetek vzpostavljanja tehnične regulative v Sloveniji sočasen z dogajanjem in dejavnostmi njenega osamosvajanja. Tako je 12. junija 1991 Predsedstvo RS izdalo ukaz o razglasitvi Zakona o organizaciji in delovnem področju republiške uprave. V 4. členu tega zakona je bilo z ukazom ustanovljeno Ministrstvo za znanost in tehnologijo, v njegovi sestavi pa Urad Republike Slovenije za standardizacijo in meroslovje, ali kratko USM. S sprejemom Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS, dne 25. junija 1991, je za RS prenehala veljati ustava SFRJ in je Slovenija prevzela tudi vse ustrezne pristojnosti od organov SFRJ. Istega dne razglašeni Ustavni zakon za izvedbo Temeljne listine vsebuje v 4. členu tole določilo:

– da se do izdaje ustreznih predpisov v RS uporabljajo kot republiški predpisi tisti zvezni predpisi, ki veljajo ob uveljavitvi tega zakona, kolikor ne nasprotujejo pravnemu redu RS in kolikor ni s tem zakonom drugače določeno. Vse pristojnosti po predpisih prejšnjega odstavka prevzamejo organi in organizacije RS.

V 5. členu Ustavnega zakona pa je določilo:

– z dnem uveljavitve tega zakona prične z delom (med ostalimi citiranimi državnimi ustanovami) Urad RS za standardizacijo in meroslovje.

Po izteku trimesečnega moratorija ter na osnovi stališč in sklepov Skupščine RS, z dne 2. oktobra 1991, so se z 8. oktobrom 1991 aktivnosti na področju standardizacije nadaljevale. Vse pravice in obveznosti Zveznega zavoda za standardizacijo in Zveznega zavoda za mere in plemenite kovine

je prevzel USM. V sestav tega Urada sta prešli tudi obe enoti Zveznega zavoda za mere in plemenite kovine, to sta Kontola meril in plemenitih kovin enota Ljubljana in enota Celje.

ORGANIZACIJA, NALOGE IN PRISTOJNOSTI USM (URADA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA STANDARDIZACIJO IN MEROSLOVJE)

ORGANIZATION, TASKS AND COMPETENCE OF THE URS (THE OFFICE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA FOR THE STANDARDIZATION AND METRICS)

Pristojni subjekt RS za vse zadeve okrog standardov, tehničnih predpisov in norm kakovosti, poenotenja in tipizacije proizvodov ter del in storitev, izvajanja sistema atestiranja, homologacije, certificiranja in znakov kakovosti, sistema merskih enot ter kontrole meril na območju RS je torej le USM, ki je v sestavi Ministrstva za znanost in tehnologijo, s sedežem v Ljubljani, Slovenska cesta 50.

Celotna dejavnost USM izvajajo tri službe, in sicer:

a) Služba standardizacije, katere cilji so tudi:

- postavitve nacionalnega sistema standardizacije in organov za vključitev v mednarodne organizacije za standardizacijo;
- izpolnjevanje obveznosti in pravic članstva v mednarodnih in regionalnih organizacijah;
- vzpostavitev in vzdrževanje baze podatkov o standardih in tehničnih predpisih RS.

Med pomembnimi načeli delovanja te službe naj omenimo le dve:

- dajanje prednosti mednarodni standardizaciji pred nacionalno (ob upoštevanju ciljev standardizacije);
- prostovoljnost uporabe standardov, razen v primeru varstva človeka in okolja.

V smislu navedenih ciljev in načel opravlja ta služba tudi strokovne naloge.

b) Služba za preiskovanje in certificiranje: Osnovna naloga te službe je vzpostava-

vitev in razvoj z evropskimi in mednarodnimi sistemi usklajenega in poenotenega sistema standardizacije s področja preiskovanja in certificiranja.

Na tem naj opozorimo na vsebinsko razliko med pojmom atest – atestiranje, ki smo ga do nedavna skoraj izključno uporabljali, ter med certifikatom – certificiranjem. Po mednarodni terminologiji se namreč pojma vsebinsko med seboj strogo razlikujeta. Tako je atestiranje ustreznosti definirano kot dejanje, s katerim pooblaščen preiskusni laboratorij (kot nevtralna, tretja stranka) potrdi, da preiskušani vzorec ustreza določenemu standardu ali drugemu normativnemu dokumentu. Certificiranje ustreznosti pa pomeni dejanje, s katerim tretja stranka (neodvisna organizacija) s preiskavo dokaže, da obstaja zadostna gotovost, da kak izdelek, proces ali storitev ustreza določenemu standardu ali drugemu normativnemu aktu. V tem smislu tudi vsi dokumenti, ki obravnavajo priskušanje ali obvladovanje kakovosti, govorijo o certificiranju.

c) Služba meroslovja ima med številnimi nalogami tudi nekatere, pomembne za gospodarstvo:

- uvaja in nadzira rabo predpisanih merskih enot po mednarodnem merskem sistemu (System international d' Unites)
- overja in odobrava nova merila domače in tuje izdelave ter pripravlja in uveljavlja tehnične predpise na področju meril, etalonov in merilnih laboratorijev.
- organizira in usmerja znanstveno meroslovno delo, sodeluje pri izobraževanju na tem področju ter organizira in vzdržuje informacijski sistem.

PROCES PRIPRAVE, SPREJEMANJA IN IZDAJANJA SLOVENSKIH STANDARDOV

THE PROCESS OF THE PREPARATION, PASSING AND ISSUING OF SLOVENIAN STANDARDS

Pravila pri oblikovanju in nastajanju slovenskih standardov so določena v Pravilniku za pripravljane in izdajanje slovenskih standardov, ki je začel veljati januarja 1992.

Po zagotovilih sestavljalca (USM) pravilnik v največji meri upošteva pravila, ki so običajna v mednarodnih organizacijah za standardizacijo. Glavne faze pri nastajanju so: pobuda, delovni osnutek, osnutih standarda, predlog standarda ter končno slovenski standard (SLS).

Pobudo za pripravo, sprejem in izdajo SLS lahko dajo zainteresirana podjetja, druge pravne osebe, organizacije ali skupnosti, gospodarske zbornice, upravni organi in druge institucije. Pobuda mora biti pisna in utemeljena, lahko vsebuje tudi že delovni osnutek. Če pobudnik delovnega osnutka ne priloži, le-tega pripravi posebna delovna skupina, ki jo določi pristojni (področni) tehniški odbor.

Enako, kot se oblikujejo tehniški komiteji (TC) v mednarodnih organizacijah za standardizacijo (ISO, IEC), se tudi pri USM oblikujejo tehniški odbori za posamezna strokovna področja. Ustanovitev tehniškega odbora lahko predlagajo isti subjekti, ki so že navedeni kot pobudniki za pripravo in sprejem standardov.

Tehniški odbor sestavljajo predsednik, člani in tehniški sekretar. Nosilca predsedstva (podjetje ali druga pravna oseba) in člane odbora imenuje na osnovi razpisa direktor USM. Predsednik tehniškega odbora je tisti kandidat za člana tehniškega odbora, ki ga v razpisnem postopku predlaga nosilec predsedstva. Za tehniškega sekretarja je določen uslužbenec USM, ki ga imenuje direktor USM. Tehniški sekretar nima pravice glasovanja.

Za neposredne strokovne naloge s svojega področja lahko tehniški odbori ustanovijo eno ali več stalnih ali občasnih delovnih skupin. Vsaka takšna delovna skupina ima predsednika, ki je član odbora ter člane, ki pa niso nujno tudi člani tehniškega odbora.

S konsenzom tehniškega odbora sprejeti delovni osnutek je besedilo osnutka standarda. Le-tega, kot predlog standarda, tehniški odbor predloži v javno razpravo. Na podlagi izidov javne obravnave ga tehniški odbor sprejme in pripravi dokončno oblikovano besedilo standarda. Standard izda USM, ki ga objavi v glasilu Sporočila – mesečniku USM. Pri Uradu je možen tudi

nakup željenih slovenskih standardov.

Slovenski standardi se označujejo s kratico SLS in dodatno oznako. V primeru izdaje slovenskega standarda, povzetega po različnih virih (drugi nacionalni standardi, prirejeni mednarodni standardi in druge podlage) ima le-ta dodatno petmestno številčno oznako. Pri prevzemu mednarodnega standarda pa je dodatna oznaka izvirna oznaka prevzetega mednarodnega standarda.

DELOVANJE MEDNARODNEGA SISTEMA STANDARDIZACIJE (ISO/IEC)

THE FUNCTIONING OF THE INTERNATIONAL STANDARDIZATION SYSTEM (ISO/IEC)

Za nemoten pretok ljudi, blaga, storitev in informacij v svetovnem okviru so nacionalne organizacije za standardizacijo združene v mednarodni organizaciji ISO (International Organization for Standardization) s sedežem v Ženevi. Z izjemo področja elektrotehnike in elektronike, ki ima svojo organizacijo IEC (International Electrotechnical Commission), ISO pokriva celotno področje tehniškega delovanja. Obe organizaciji pa delujeta tesno povezani, zato pogosto govorimo kar o organizaciji ISO/IEC.

V ISO je včlanjenih blizu 100 nacionalnih organizacij za standardizacijo iz različnih držav sveta. Dejavnost ISO se odvija v prek 180 tehniških komitejih (TC ISO) in 630 podkomitejih (SC ISO), ki so organizirani v tehniških sekretariatih prek 30 držav. Vse aktivnosti vodi in koordinira Centralni sekretariat v Ženevi, ki tudi izdaja in objavlja ISO standarde.

Pri oblikovanju standardov sodeluje prek 20 tisoč strokovnjakov in administratorjev iz različnih področij in držav. Imenujejo jih članice ISO. Njihova naloga je sodelovanje na sejah komitejev, kjer predstavljajo, zagovarjajo in usklajujejo interese proizvajalcev, porabnikov in oblasti v procesu standardizacije. V delo TC ISO se vključuje tudi prek 400 mednarodnih organizacij, večinoma agencij ZN.

Vsa tehnična opravila se izvajajo v tehniških komitejih (TC), podkomitejih (SC) in delovnih skupinah (WG), ki so oštevilčeni

z zaporednimi številkami po kronološkem vrstnem redu nastanka. V primeru razpada nekega TC (neaktivnost, prenos aktivnosti v drugi TC), ostane njegova številka neizkoriščena. Prvi TC je bil ustanovljen že leta 1947.

Vsak TC, SC in WG ima svoj sekretariat, to je država članica, ki vodi in koordinira vse aktivnosti. Prek 70% vseh sekretariatov imajo članice EU in EFTA.

Nacionalne inštitucije za standardizacijo – predstavniki v ISO – so pooblašteni za sodelovanje z Centralnim sekretariatom ter za informiranje in distribucijo dokumentov ISO v svojih državah.

ISO izdaja številne informacijske publikacije, vodnike, zbirke standardov, priročnike in drugo (katalogi, indeksi, sezname članstva in komitejev, pravilnike itd.). Z informacijsko mrežo ISONET, ki povezuje center v Ženevi s centri v prek 60 državah sveta, koordinira izmenjavo informacij na področju mednarodne in nacionalnih standardizacij, tehniških predpisov in drugih normativnih dokumentov.

Za področje gozdarstva je pomembnejša dejavnost tehniškega komiteja ISO/TC-55 – Žagan les in hlodovina, ki je bil ustanovljen leta 1947, s sekretariatom v Rusiji (nekdanji SZ). Aktivnosti tega komiteja so bile namenjene predvsem terminologiji, načinu merjenja napak lesa in meritvam lesa nasploh. Pri določanju in normiranju drugih elementov pri gozdnih lesnih proizvodih pa ta TC ni bil posebej dejaven.

Neposredno ali posredno zadevajo področje gozdarstva še dejavnosti naslednjih tehniških komitejev:

- ISO/TC 12 – Veličine, enote, simboli, pretvorni faktorji
- ISO/TC 23 – Traktoji in stroji za kmetijstvo in gozdarstvo
- ISO/TC 94 – Osebna zaščita, zaščitna obleka in oprema
- ISO/TC 96 – Žerjavi, dvigalne naprave in oprema
- ISO/TC 105 – Jeklene vrvi
- ISO/TC 159 – Ergonomija

in dejavnosti še nekaterih drugih komitejev.

Slovenija je članica ISO organizacije od leta 1993 dalje. Aktivno sodeluje v 18 TC in SC, opazovalka pa je v 54 TC.

**EVROPSKA (REGIONALNA)
STANDARDIZACIJA (CEN/CENELEC)**
THE EUROPEAN (REGIONAL)
STANDARDIZATION (CEN/CENELEC)

Glede na prostorsko razsežnost ter raznolikost stanja, možnosti in potreb je razumljivo, da je proces nastajanja mednarodnih standardov počasen in dolgotrajen. Kot posledica številnih kompromisov so ti standardi tudi preveč splošni. Vse preveč pozornosti je namenjeno terminologiji, metodam preiskovanja, merjenja itd, premalo pa tehničnim lastnostim materialov in izdelkov. Zaradi počasnega nastajanja tudi ne vključujejo dosledno novjših dosežkov tehnološko - tehnološkega razvoja. Vemo pa, da je danes v razvitem svetu prav standard sredstvo za pospeševanje in uvajanje novih tehnoloških dosežkov. Takšne standarde si večina zainteresiranih tudi prizadeva dosledno upoštevati, neglede na to, ali so ti obvezni ali pa neobvezni. Negativna stran obveznih standardov je lahko prav nevarnost konserviranja obstoječega stanja, torej cokla tehnološkemu razvoju.

Zaradi navedenih pomanjkljivosti mednarodne standardizacije so razvite evropske države leta 1960 v Zürichu ustanovile skupno organizacijo za standardizacijo evropskega gospodarskega prostora EU in EFTA. Le-ta deluje v okviru Evropskega komiteja za standardizacijo - CEN (Comiti Européen de Normalization), s sedežem v Bruslju. Leta 1982 se je CEN-u pridružila še ustrezna organizacija za elektrotehniko in elektroniko - CENELEC, k skupni inštituciji CEN/CENELEC.

Osnova pri kreiranju standardov CEN so dosežki mednarodne standardizacije ISO, ki jih CEN dopolnjuje in prireja višjemu nivoju razvoja. Zlasti po letu 1986 deluje CEN v smislu Bele knjige EU, ki ima tudi največ zaslug za razvoj in uveljavljanje standardizacije. Usklajevanje standardov naj bi odpravilo tehnične ovire in pospešilo

menjavo blaga in storitev med članicami EU.

Države, članice CEN, morajo v roku šestih mesecev po sprejemu v CEN prevzeti nespremenjen evropski standard (EN) v svoje nacionalne standardizacije. Tako dobi EN status nacionalnega standarda in ustrezno dodatno oznako (npr.: DIN EN-nemški, NF EN-nizozemski, AFNOR EN-francoski). Hkrati mora vsaka članica izničiti veljavnost vseh nacionalnih standardov, ki niso v skladu z EN.

Oblikovanje EN standardov temelji na principu konsenza in jih sprejemajo s kvalificirano večino. Sprejeti standardi za proizvajalce niso obvezni. Pri tem pa je velika verjetnost, da bodo morali pozneje dokazovati (s preiskusom pri tretji osebi), da izdelek izpolnjuje glavne zahteve standarda.

Delo pri standardizaciji v CEN vodi Tehniški biro (BT), za pripravo standardov pa so neposredno zadolženi Tehniški komiteji (TC), podkomiteji (SC) in po potrebi delovne skupine (WG). V letu 1990 je bilo za različna področja aktivnih prek 200 TC. Razumljivo je, da je za sekretariate interes članic nacionalnih organizacij za standardizacijo zelo velik. Prek teh namreč poskušajo uveljavljati svoje prestižne nacionalne in tudi ekonomske interese. Tako ima npr. nemška DIN kar dobro tretjino sekretariatov.

Podobno kot ISO, ima tudi CEN organizacija vrsto dokumentov in aktov iz svojega delovanja, kot so: CEN statut, CEN katalog, CEN memento, Vodnik in druge.

Pomembnejše dejavnosti s področja gozdarstva potekajo v okviru CEN/TC 175 - Žagan les in hlodovina, s sekretariatom pri francoski organizaciji AFNOR. Vsaj posredno so za gozdarstvo zanimivi še:

- CEN/TC 124 - Varnost strojev in naprav
- CEN/TC 122 - Ergonomija
- CEN/TC 144 - Poljedelski in gozdarski stroji, varnost
- CEN/TC 168 - Verige, vrvi, dvižni trakovi, zanke in pripomočki, varnost

Doslej je Slovenija, prek USM, aktivna članica v ISO/IEC ter pridružena članica v

CEN/CENELEC. Polnopraven član je Slovenija tudi v mednarodni organizaciji za zakonsko meroslovje – OIML (Organisation International de la Metrologie Ligale).

IZHODIŠČA, SMERNICE IN STANJE PRI IZDELAVI NACIONALNIH STANDARDOV ZA GOZDNE LESNE PROIZVODE

THE ASPECTS, GUIDELINES AND SITUATION IN THE ESTABLISHING OF NATIONAL STANDARDS FOR FOREST TIMBER PRODUCTS

Znano je, da je Slovenija med drugimi standardi prevzela jugoslovanske standarde (JUS) tudi za gozdne lesne proizvode. Za pripravo in izdajo standardov je bil pristojen Zvezni zavod za standardizacijo v Beogradu. Za pripravo osnutkov in predlogov so v okviru Zavoda, za posamezna področja, delovale strokovne komisije, ki so jih sestavljali delegirani strokovnjaki iz posameznih republik. Tako je, med drugimi, delovala tudi Komisija za standarde na področju pridobivanja lesa. Za neposredne, ožje stokovne naloge so bile zadolžene delovne skupine, sestavljene iz specialistov za posamezna vprašanja.

Prva serija JU standardov za gozdne lesne proizvode je bila izdana že v letu 1955. Ti standardi so predpisovali vrsto lesa, pogoje sečnje, izdelave in dobave, dimenzije, kakovostne zahteve, dopustne napake in tudi splošna določila o merjenju napak in lesa. Leta 1961 je sledila nova serija standardov, ki pa so bili že naslednje leto razveljavljeni. Ponovno so bili uveljavljeni standardi iz leta 1955. Vrsto let so nato za gozdne lesne sortimente veljali standardi iz leta 1967, ki so začeli veljati v začetku leta 1968.

Najpomembnejši JUS za hlodovino so iz leta 1979. Leta 1989 je sledila revizija teh standardov, in sicer le z dodatno določbo o obveznem obeleževanju. V letu 1984 je bila opravljena revizija standardov tudi za droben industrijski les.

Poleg splošnih standardov za izrazoslovje, merjenje lesa in napak ter za razvrščanje, je bilo skupaj izdanih blizu 40 različnih standardov, ločenih po drevesnih vrstah in namenu uporabe.

Zvezni zakon iz leta 1960 je predpisoval skoraj vse JUS za obvezne, kar je veljalo tudi za področje gozdarstva in lesarstva. Za začasno neobvezne so bili razglašeni standardi za hlodovino v letih od 1968 do 1979. Šele v letu 1989 je ZIS sprejel dokument, s katerim so JU standardi, v skladu s tržno ekonomijo, postali neobvezni. Ta dokument je določal prevzem mednarodnih in evropskih standardov, kadar je to le mogoče, ter uskladitev obstoječih JUS in tehničnih predpisov z evropskimi standardi in direktivami.

Obširnost, zapletenost in nepriročnost JUS za praktično rabo po eni strani, po drugi strani pa njihova obveznost uporabe in predpisane (maksimirane) cene posameznih proizvodov, so bili glavni vzroki za stihijo, ki je vseskozi vladala pri uporabi standardov na tržišču. Poleg tega so pri pripravi standardov vse prevečkrat prevladali različni lokalni, subjektivni in nestrokovni interesi.

V težnji za višjimi cenami kot so bile predpisane, ni namreč nihče dosledno upošteval kakovostnih kriterijev standardov, pač pa se je namenoma razvrščalo les v višje kakovostne razrede. Tudi v obdobju od 1968 do 1979, ko standardi za hlodovino niso bili obvezni, in celo tedaj, ko so se partnerji v pogodbi nanje sklicevali, se standardov niso držali, prav zaradi predpisovanih (nerealnih) cen.

In kaj je že storjenega na področju priprave novih standardov za gozdne lesne proizvode?

Jasno je, da si stihije in nereda, ki sta vladala doslej pri uporabi standardov, v razmerah tržnega gospodarstva in v želji po Evropi, ne smemo več dovoliti. V novih razmerah so standardi bistveno pomembnejši, kot so bili doslej. Odpadla je tudi glavna ovira, to je neuskkljenost med predpisovanimi in ekonomskimi cenami lesa ter s tem razlogi za prodajo po povprečni kakovosti, brez razvrščanja sortimentov.

Dejstvo je, da potrebujejo standarde tako gozdarska stroka kot tudi tržišče in porabniki lesa. Kot merilo kakovosti in vrednosti služijo standardi gozdarski stroki že pri negi gozda (drevesa), nato pri krojenju in izde-

lavi sortimentov in nenazadnje tudi pri usmerjanju in ovrednotenju proizvodov. Predelovalci in porabniki lesa so iz ekonomskih razlogov prisiljeni med razpoložljivim lesom izbrati le tistega, ki je vsestransko najustrežnejši za določen izdelek. Tudi v ta namen je potrebna natančna opredelitev kakovosti gozdnih lesnih proizvodov.

Glede na doseganje slabe izkušnje z JU standardi, v skladu z mednarodnimi in domačimi priporočili ter upoštevajoč novo nastale razmere in tehnološke spremembe, je potrebno pri izdelavi novih standardov za gozdne lesne proizvode upoštevati zlasti te splošne smernice:

- Standardi so pripomoček in merilo za strokovno in objektivno opredeljevanje vrste in kakovosti proizvodov. Potrebno jih je sproti prilagajati tehnološkim spremembam in napredku. Le takšni standardi so tudi porok tehnološkega napredka, normalnega delovanja trga in dobrih poslovnih razmerij med partnerji. Zato na splošno standardi ne smejo biti obvezni. Za obvezno upoštevanje standardov se poslovni partnerji lahko posebej dogovorijo. Pri prostem oblikovanju cen na tržišču (ponudba – povpraševanje) pa so obvezni standardi sploh nesmiselni.

- Čeprav je slovenski delež v mednarodni menjavi z gozdnolešnimi proizvodi neznaten in so zato standardi namenjeni predvsem domačemu trgu, jih moramo polagoma usklajevati z mednarodnimi oziroma s standardi vodilnih evropskih držav. Popoln prevzem evropskih, mednarodnih ali standardov kake države zdaj ni mogoč, bodisi, da teh standardov sploh ni, so nepopolni, ali pa so za naše razmere neprimerni, ker so prilagojeni vsakokratnim specifičnim razmeram in subjektivnim interesom. Vsekakor pa je pri oblikovanju novih standardov potrebno upoštevati pravila, ki so običajna pri nastajanju mednarodnih standardov. Le-ta so tudi prevzeta v Pravilniku za pripravljavanje in izdajanje slovenskih standardov (SLS). Pri tem velja splošno načelo, da mora Slovenija razvijati avtonomen sistem standardizacije, ki pa mora biti skladen z evropskimi in mednarodnimi sistemi.

- Prevelika nadrobnost, preobsežnost in neprilagojenost tehnološkim novostim so bili pomembni vzroki za odpor pri praktični uporabi JU standardov. Vse preveč podrobno so bile obravnavane tolerance za prešteviline, tudi nepomembne napake lesa. Za operativno delo, še zlasti pri novejših tehnoloških postopkih, je bila zato njihova uporaba onemogočena. Poenostavitev in zmanjšanje števila kriterijev (napake, tolerance) ter prilagajanje praktični uporabi so torej pomembno vodilo pri oblikovanju novih standardov. Upoštevati je treba le tiste kriterije, ki so odločilni za uporabnost posameznih proizvodov.

- Zaradi načrtnega, večkrat tudi prisiljenega usmerjanja lesa k določenemu porabniku, so JUS tudi preveč poudarjali razvrščanje po namenu uporabe, namesto po kakovosti. Do določene stopnje je bilo to potrebno, saj bi se drugače, pri določenih in neuskklajenih cenah, negospodarnost porabe lesa še povečala. V razmerah prostega trga te nevarnosti ni, saj bo že dosledno opredeljena kakovost in njej sorazmerna vrednost (cena) sortimenta, odločala tudi o namenu in gospodarni porabi lesa. Zato naj bi razvrščanje sortimentov po namenu uporabe opustili in jih razvrščali le po kakovosti. S tem jih bomo približali tudi standardom nekaterih evropskih držav.

Navedena temeljna načela so bila dosledno tudi že upoštevana pri pripravi osnutkov novih standardov za hlodovino iglavcev in za bukove hlode. V skladu s Pravilnikom za pripravo in izdajanje slovenskih standardov (USM, 1992) je oba osnutka pripravila delovna skupina za gozdne lesne proizvode. Delovna skupina, ki deluje v okviru tehniškega odbora USM/TC LII – Les in lesni izdelki, s predsedstvom pri Združenju lesarstva pri GZS, je sestavljena iz desetih članov, po pet najvidnejših strokovnjakov s področja gozdarstva in lesarstva. Predsednik delovne skupine je prof.dr.M. Lipoglavšek, ki je tudi član USM/TC LII.

Strokovne podlage za pripravo obeh omenjenih osnutkov so bile izdelane v letu 1991, oziroma 1992, in sicer kot posebne

raziskave, ki jih je v sodelovanju z vodilnimi delavci iz operative opravil Gozdarski oddelek BF. V skladu z veljavnimi pravili sta bila oba osnutka v pisni obliki tudi že predana ustreznemu tehniškemu odboru pri USM, kjer čakata na nadaljnjo obravnavo.

Potek in metode priprave in izdelave strokovnih podlag obeh osnutkov, upoštevani kriteriji, priporočila in tudi že sam osnutek v poznani obliki tablic, so natančno razvidni iz člankov v Gozdarskih vestnikih št.5-6/1992 in št.1/1994. Na tem mestu naj le še omenimo, da je usoda obeh osnutkov še negotova, saj spet prihaja do nesoglasij med ponudniki in porabniki lesa. Po izidu in objavi, pred dokončno uveljavitvijo ter odpravo morebitnih pomanjkljivosti, bo seveda potrebno še daljše obdobje preiskovanja standardov v praksi, ne le pri hlodovini, pač pa tudi z ocenjevanjem kakovosti (vrednosti) izdelkov iz nje.

Poleg omenjenega tehniškega odbora USM/TC LII – Les in lesni izdelki – je bil doslej pri USM ustanovljen, za gozdarstvo pomemben, le še tehniški odbor z oznako USM/TC MKG in nazivom Mehanizacija za kmetijstvo in gozdarstvo. Predsedstvo tega odbora je pri Agronomskem oddelku BF. Ne prvi in ne drugi odbor še ni član mednarodne organizacije ISO.

Za zaključek še nekaj misli: Obsežna, zapletena in že vseskozi pereča problematika okrog standardov ni nikakršna specifična ne gozdarstva in ne države Slovenije. S tem se venomer ubadajo tudi vse druge panoge in države sveta. Še posebne težave imajo različna regionalna in mednarodna združenja, saj se tu ozkim lokalnim in parcialnim interesom pridružujejo še prestižni, ekonomski in tudi politični nacionalni interesi. Poznane so težave, ki jih ima pri tem Evropska unija. Zapletenost problematike najbolje ponazarja že sam podatek, da pri ISO standardizaciji sodeluje več kot 20 tisoč strokovnjakov iz različnih delovnih področij in držav sveta. Za novo nastalo državo Slovenijo je vzpostavitev in delovanje sistema standardizacije toliko zahtevnejše. Nekoliko lažje bo za dejavnosti, ki so in se bodo še širše vključevale v mednarodne tokove in integracije. Le-te bodo

lahko (in tudi morale) prevzele kar ustrezne mednarodne standarde. Teže pa bo za specifične dejavnosti, kot je tudi gozdarstvo, kjer so standardi, še posebej standardi za gozdne lesne proizvode, predvsem internega, nacionalnega pomena. Tu bo potrebno izdelati lastne, specifičnostim prilagojene standarde. Gre za strokovno zahtevno in družbeno pomembno opravilo, ki se mu zdaj namenja vse premalo pozornosti in podpore.

Kljub dejstvu, da pričujoči članek ni neposreden prispevek k reševanju obravnavane problematike, menimo, da je zanimiv tudi za širšo strokovno javnost. Potrebna in koristna je tudi obveščenost o organizaciji, delovanju in problemih standardizacije na mednarodnem in regionalnem nivoju, še posebej pa o stanju in dejavnostih v nacionalnem okviru in na področju stroke. Tu smo priča vzpostavljanja novega, lastnega sistema tehnične regulative, s katerim se bomo vsak dan srečevali.

LITERATURA

1. LIPOGLAVŠEK, M.: (1980) Gozdni proizvodi. Učbenik za študij gozdarstva. BF Ljubljana
2. LIPOGLAVŠEK, M.: (1990) Standardizacija gozdnih lesnih proizvodov v Jugoslaviji in Evropi. 77. strokovno posvetovanje ZDIT "Lesarstvo, gozdarstvo in Evropa '92. Nova Gorica, Ljubljana
3. LIPOGLAVŠEK, M.: (1992) Razvrščanje hlodov iglavcev po standardih. Gozdarski vestnik 50/5-6, Ljubljana
4. LIPOGLAVŠEK, M.: (1994) Standard za bukove hlode. Gozdarski vestnik 52/1 Ljubljana
5. ŠEME, J.: (1990) Standardizacija in Evropa 92 za lesno industrijo. 77. strokovno posvetovanje ZDIT "Lesarstvo, gozdarstvo in Evropa '92. Nova Gorica
6. TURK, Z.: (1969) Vprašanje konsolidacije jugoslovanskih standardov za hlode. Gozdarski vestnik 27/9-10, Ljubljana
7. TURK, Z.: (1990) Kako pričeti s pripravo in uporabo standardov – kakovostnih meril lesnih sortimentov – na sproženem tržišču. Gozdarski vestnik 48/7-8, Ljubljana
8. Urad za standardizacijo in meroslovje: SPOROČILA št. 1/1991, št. 1/1992, št. 4/1994
9. Delovna skupina za pripravo osnutkov standardov "Gozdni lesni proizvodi": OSNUTEK standardov za hlode iglavcev (1992) in OSNUTEK standardov za bukove hlode (1993), Ljubljana